

Kmetijske in rokodelske novice.

Na svetlobo dane od c. k. kmetijske družbe.

Tečaj III.

V sredo 23. Maltravna. 1845.

List 17.

Svestiga Slovenza pešem.

Strona svitliga v svesdih, Bog! na Avstrijo poglej, Toljk narodov prošnujo vlišhi, Toljk podlošnih ferza ihtej! Dobrimu Zefarju vdani V nébo klizhejo svesti: *Ferdinanda, Bog! ohrani, Na-nj nebesški shegen li!*

Ozhe Mu dobrotljiv bódi, Njega hišo obdaruj; Angel tvoj pred Njim naj hodi! Njega pota ofrezhuj! Naj dobrota in praviza Njega spremljate povfod, De podlošnim bo defniza, Mili ozhe in gospod.

Palma naj Mu véznha glavo; Mólzhi vojška in prepír! Naj nam On ohrani spravo In uterdi dragi mir! Ako vojšk vihar rasgraja Po pokrajnah okrog naf, Mila svesda mira 's-haja Naj nam Njega blag obras!

Bog! daj ljudstvu, de fkasuje Mu pokorshino in zhaft, Vdane ferza upoguje Pod Njega 's nebes oblasti. Vés ljubesni všim ostani! Vés ljubesni, se glafi: *Ferdinanda, Bog! ohrani, Na-nj nebesški shegen li!* Potozhnik.

Cepite, cepite terte!

Novice pretečeniga tečaja nam v 32. listu povedó, de francozki vinoredniki so začeli bolj pogostama terte cepiti. V ti reči se Francozje gotovo za nami pomikajo. To delo je pri nas že staro in že zlo vpeljano; nar bolj okoli Šoštanja, Pake in noviga Kloštra.

Njih cesarska Visokost Nadvojvoda Janez so vkazali iz našiga kraja vinoredniku priti, de bi jim v Njih vinogradu terte cepil; in Marburžanje so lanjsko leto kočijo po v cepljenji razumne može h nam poslali, jih dobro plačevali, jim stregli in jih zopet v kočii domu peljali.

Pri nas je pritlična vinoreja vpeljana, zato terte le v tleh cepimo. Tri osebe se nar spešnejši pri tem delu obnašajo; ena terte odgrebava, druga cépi, in tretja jih zopet zakopava. Cépmo pa le takóle: cepiče jemljemo z tremi očesi, pod tretjim očesam se cepič na dvéh straneh plošnjati zagojz-dici enako obréze; terta se z klešami, ki so za to rabo pripravne, odškerne in pazljivo precepi. V tanjko terto se en cepič, v debeljši dva vtaknjeta takó, de se cepičev lubad z lubadam terte tikama zleže, potem se z precepljeno beko ovije in pazljivo zakopá, takó de je drugo okó z zemljo vred; in takó ostanejo cépljenci prvo leto, brez de bi jim otvez odjenjevali.

Naši cepači so pri tem delu zlo prederzni; pri cepljenjih malo kdaj rano zamažejo, tudi ne ovijajo z maham ali drugo rečjo; vunder rastejo za

njimi, kakor konoplje. Pervo leto malo kaka cepljena terta rodi, in prav je, de se ji rod kakor tudi nepotrebne mladike zgodaj pošipljejo; drugo leto rodé kakor necepljene, tretje leto se pogrobenčajo in že zadomestijo, kar so prvo leto odnesle, in potem vsako leto potroške bogato plačujejo.

Mi ne cepimo tert tolikanj iz namena mnogoverstnih tertnih plemen pridobiti, kakor prav zlo plodne vinograde si pripraviti.

Kaj cepljenje h rodovitnosti terte pripomore, naslednji razgled razjasni:

Moj sosed, Gregor Kokalj, ima vinograd, ki le 660 štirjakov obséze, pa je sledno terto po celim vinogradu pocepil; dobro ga oskerbuje, pa ga vunder ne z gnojem, ampak le z vejnikam gnojí. Vina je prideloval, kakor se iz desetinskih bukev prepričamo, v letu 1834 40 — v letu 1835 55 — v letu 1836 35 — v letu 1836 32 — druge leta naprej pa 35 do 40 estrajških veder.

Takih vinogradov z pocepljenimi tertami v naših krajih že več imamo, od kterih se v lepim soglasju takó le odpeva:

„Tam zdej za hramam
Moj vinograd leži,
Je grojzdja na terti,
De ga komej derži. i. t. d.“

P. Musy.

Ali je prav kerte zatirati in moriti, ali ne?

Pod tem nadpisam smo v nemških novicah spisek brali, kteri kmetovavcam brani, kerte zatirati, zato ker so bolj koristna, ko škodljiva stvar.

De pa kert v resnici ni takó škodljiv, kakor kmetje večidel mislijo, ki se nad kertinami spotikvajo, so umni kmetovavci že davnej spoznali in rekli: škoda, ki jo kert naredí, se da večidel z grabljami v veliki prid obrniti.

Tičam in kertam se je dolgo krivica godila, kér ljudje niso spoznali, za kaj de jih je Stvarnik vstvaril. Vsaka reč pa ima dve strani, eno dobro in eno slabo — taka je tudi z tiči in kerti: majhno škodo, ki nam jo na eni strani naredé, jo na drugi obilno povernejo.

Poslušajmo kaj kertni prijatelj v zgorej imenovanim spisku govori:

„Kertov ne smemo zatirati, zakaj po mnogih skušnjah uterjena resnica je, de so bolj koristna, ko škodljiva žival.

Kmetje si večidel prizadevajo, kerte pokončati, kér mislijo, de jim po senožetih in njivah z kertinami škodo delajo, zemljo razrijejo, žito in travo zatirajo, pri košnji nadlegvajo in takó dalje.

Mi pa pravimo: priden kmet z grabljami v rokah zamore vso to škodo večidel poravnati in kertine k svojimu pridu obrniti, zakaj kjer kert riže, tam veliko persti na verh zenožet in njiv pripravi in jo na to vižo rodovitno stori. Po senožetih so kertine, posebno v pozni jeseni, po zimi in v začetku spomladi práv velika dobrotá, ktere, če se dobro razgrabijo, rodovitnost semlje pomnožijo. Kert pomaga kmetu brez vozá in volov, brez hlapcov in najemnikov njegove travnike poboljšati, kér zastonj rodovitno perst *) na verh pripravi. Kert živi samó od podzemljiskih červov, posebno od tistih is kterih se škodljivi kebrí in drugi merčesi izlegajo, in se ne pritakne nobene koreninice, ne žitne ne travne. Glejte velik dobiček, ki ga nam kerti tudi z tem prinesó, de škodljive červe pokončujejo in marsikrat slabe letine odvernejo, ktere večkrat iz tega izvirajo, če se ti merčesi preveč zaredé.

De pa kerti v resnici, le samo od podzemljiskih červov živijo, se vsak lahko sam iz tega prepriča, če kertove zobé in njegov želodec natanjko pregleda.

Kert nima tacih zob, kakor jih tiste živali imajo, ki sadeže glodajo in od korenin, zern in enacih reči živijo, in zató v zgornji in spodnji čeljusti le po dva majhna in silno ojstra sprednja zobčeka, brez krajnikov, imajo. Kert pa se šteje k roparskim živalim, ki od družih manjših žival živi, ktere z svojimi zobmi zgrabi, razterga in požre. Zató ima kert v zgornji čeljusti 6, v spodnji pa 8 sprednjih ojstrih zob, zraven teh pa na vsih straneh po 4 krajnike.

Če razun zob še tudi želodec umorjeniga kerta pregledamo, kaj mislite, kaj bomo v njem našli? Nikoli kake koreninice, pa tudi nobeniga zerna — ampak raznih podzemljiskih červov in družih merčesov, od kterih pod zemljo živijo.

Če pa tam, kjer kertine (kertice) vidimo, vunder večkrat žitne in travne korenine oglodane najdemo in se zató senožetim in njivam velika škoda godí, niso tega kerti, ampak červi krivi, ki se od teh sadežov redé. De pa na tacih krajih več kertov najdemo, to od tod pride, kér oni merčese zalézvajo in jih lovijo. Kjer je tedaj več červov, tam je tudi več kertov, ktere je Bog zató vstvaril, de nam polje od teh žival trebijo.

Ne moremo reči, de bi kerti clo brez vse

škode bili — tode večkrat so nam prav koristni in nam dobre persti na senožeti mečejo, če jo le vémo z grabljami raztrositi.

Kdor se tedaj prizadeva, kerte do dóbriga pokončati, sam sebi škodo dela, červam bo pa prav dobro vstregil, ki se bojo pomnožili, de bo joj!“

Tudi živina se nepotrebno martrati ne sme.

Od več reči smo se že v naših res sploh koriftnih Novicah prav po širokim pogovorili, kar bi se brez njih nikdar ne bili. Naj neséjo danes zopet eno prijazno opombo vsim, ki so v ti reči zadeti, ali pa saj z svojim svetam kaj premorejo. Mislim, de mi ne bo kdo zamerel, če zavoljo te nam takó potrebne živine, danes ene besede govorim. —

Bog nam je res dal živino za pomoč, pa ne za mučenje ali martranje. Navado imate vi kmetje v več krajih, de vôle v lesene jarme perpregate, ki so nerodna perprava, ktera se nikjer živini ne perleže, jo spodej davi, zgorej pa neusmiljeno tiši. Ali vender verjamete, de kervava rana boli, ali ne? Glejte, kolikokrat imajo vaši vóli neznane kervave kučme na vratu, in vi jih nepremišljeno težkim vozém perprežete, de njih silno rano jarm občúti, le vaše skalno serce ne. Ali ne pomislite, de vi z ranjeno roko nemorete veliko prevzdigniti, in de bolji?

Ali ne morete uboge živine tih bolečin obvarovati? Drugi imate drugo, nič boljši navado, de svoje vôle za roge perpregate, jih takó oklenete, de si poleti ne ene muhe odgnati nemorejo. V težkim vozu, na ojstri, kamniti cesti, le pogledite ubogo živino, kakó ji glavo trese, de plašno gleda, in pèn proti požirati nemore. Če bi vi brezserčni le pol tega čutili, kar vaši takó perpreženi vóli terpé, kaj veljá, de bi jih več takó ne perpregali! Ali se te neusmiljene navade res nemorete znebiti? Prav lahko, če le hočete, če pa ne, imate pa greh.

Saj imate en malo debeliga platna, en kos svinjske kože, neke pesti slame, in pa dvé krivi poléni vender per hiši. Dajte te reči domačimu komatarju, kteriga v vsacimu kraju imate, naj vam naredí še takó nepriljudni komat ali zavratnik, stokrat bo bolji, kakor vsa vaša sedajna perprava. En majhin komatič ne bo drag, dolgo vas bo terpel, in vaši živini bo neznano veliko pomagano, ko ne bo z ranami in z bolno glavo, ampak z zdravimi in močnimi persi vozila.

Le urno pomečíte neusmiljeno lesnino na ogenj, ne bote imeli zgube, ampak še dobiček, in pa lahko serce.

Kdor pa z besedo kaj premore; naj še on, kolikor je mogoče, ljudjem pergovarja, de ta huda navada berž ko je mogoče zmed nas zgine.

Prijatelj nedolžne živine.

Huda zima na Blokah in raba šmečev.

(Konec.)

Hočem pri ti priliki tudi popisati eno prav pripravno in priročno orodje, kteriga se po zimi tukej ljudje poslužvajo in ktero je tudi priporočevati tistim, kteri v merzlih krajih, kjer jim debel sneg in zametje nadlegujejo, stanovati morajo.

To orodje imenujejo šmeče, in tudi plohi se mu pravi.

Šmeče so bukove deske, po 5 čevljev dolge, 6 do 7 palcov široke in pol palca debele. V sredi

*) Če ta perst tudi ni precej rodovitna, bo pa s pomočjo zraka, dežja in gnojá kmalo rodovitna postala.